

Ing. Kamil Jankovský
Ministr pro místní rozvoj ČR

Ing. Ludmila Müllerová
Ministryně práce a sociálních věcí

Otevřený dopis akademických a výzkumných pracovišť, asociací a organizací ministrům MMR a MPSV

Vážený pane ministře, vážená paní ministryně,

dovolte nám vyjádřit znepokojení nad neadekvátním užitím metod sociálněvědního výzkumu pro nekritické obhajování potřebnosti a vhodností tzv. sociálních ubytoven. Ústav územního rozvoje ČR vypracoval v minulém roce na zadání MMR analýzu „Sociální ubytovny jako dlouhodobé bydlení pro sociálně slabé“, která by se snad měla stát podkladem pro přípravu komplexního řešení sociálního bydlení. Čtyři jména, která jsou v úvodu analýzy uvedena a u kterých předpokládáme autorství, jsou představena s akademickými tituly. Analýza tak vzbuzuje zdání, že vyhovuje akademickým standardům, bohužel je však nenaplnuje, jak ukazuje devět přiložených odborných posudků.

V akademické obci panuje shoda na tom, že základním prostředkem pro udržování standardu výzkumu je recenzní řízení. Členové akademické obce, sociálněvědních profesních organizací a asociací se pokusili tento deficit výše uvedené analýzy nahradit a sami posudky vypracovali na základě obecně uznávaných odborných kritérií. Nikdo z posuzovatelů není institucionálně svázán se zadavatelem, ani s řešiteli, posudky byly vyhotoveny bezplatně a posuzovatelé mají pro posouzení sociálněvědního výzkumu dostatečnou odbornou kvalifikaci. Posuzovatelé hodnotili zadání výzkumu, podobu a adekvátnost užití metodologie vzhledem k výzkumné otázce, etickou stránku výzkumu, koherenci argumentů, reliabilitu a validitu získaných dat, adekvátnost závěrů vzhledem k představeným datům a vhodnost analýzy pro formulaci politik.

K zadání a cílům výzkumu se vyjádřili dva posuzovatelé. Recenzent Štěpán Ripka upozorňuje, že typologie ETHOS, která je zmíněna v zadání, negativně vymezuje absenci domova, ale v zadání je použita nesprávně na určení toho, co za domov lze považovat. „Výzkum proto nemohl prokázat, že ubytování na ubytovnách je *bydlením* podle typologie FEANTSA, maximálně mohl verifikovat či falzifikovat, že je ubytování na ubytovnách některou z forem bezdomovectví. Tuto otázku si však analýza vůbec nekladla. Bylo by na místě, aby výzkumníci zadavatele o neprávosti formulace cíle výzkumu informovali v průběhu vyjednávání zadání zakázky.“ Recenzent Petr Matoušek uvádí, že cíl výzkumu „je jasně deklarovanou snahou legitimizovat ubytovny jako prostor pro bydlení.“

Posuzovatelé se shodli na tom, že metodologie výzkumu byla vzhledem k výzkumné otázce nevhodně zvolena: rozhovory s šesti majiteli a provozovateli ubytoven mohly nastínit pouze jejich perspektivu, ale rozhodně ne podat reliabilní obraz o situaci na ubytovnách. Výběr ubytoven také není reprezentativní, což sice studie explicitně přiznává, autorky však záhy neváhají na základě šesti rozhovorů s majiteli neproblematických ubytoven zobecňovat. Výběr byl navíc výrazně vychýlen tím, že většina oslovených soukromých majitelů ubytoven odmítla rozhovor, a proto nebyli zařazeni do výzkumu. Pro korektní zodpovězení výzkumné otázky by bylo nutné provést reprezentativní výzkum v ubytovnách různých typů v různých sídlech a regionech, nutné by bylo dotazování mezi ubytovanými, ale také právní analýza vztahů a ideálně terénní výzkum pro posouzení sociální domény ubytoven podle typologie ETHOS.

Posuzovaná analýza vyvolává celou řadu etických otázek. Zprvce se autorky nevěnují dostatečně diskusi negativních jevů spojených s ubytovny, pouze v závěru konstatují, že na nic negativního nepřišly. Jak uvádí recenzentka Michala Baslová: „Rizika, která se naopak ve výzkumu potvrdila, nebyla autory vůbec připuštěna, natož dále rozváděna. Příkladem je především neproblematizovaná ústní nájemní smlouva jakožto praxe jedné ze soukromých ubytoven. Právní vymahatelnost takového ujednání je jen složitě dosažitelná a výsledek takové snahy nelze vůbec zaručit. (...) Celkově tak vzniká dojem, že podnětem pro zpracování analýzy byla reakce na medializaci špatné praxe spojené s ubytovny, na kterou však autoři reagují programově zrcadlově. Jakoby vytčený úkol byl pověst ubytoven očistit, protože autoři podnikli všechny kroky, aby vytčený úkol splnili.“ Dalším eticky problematickým momentem je přítomnost úředníků MMR při rozhovorech, především při otázkách na hodnocení jejich práce.

Výrazným etickým problémem je také jazyk studie, který stigmatizuje obyvatele ubytoven: analýza užívá označení „nesvéprávní“, které česká legislativa nezná, označuje osoby za „alkoholiky“ či „psychicky nemocné“, aniž by bylo jasné, proč je taková kategorizace třeba, a bez jakýchkoliv podkladů (zde by byla nutná zdravotnická dokumentace). Jak uvádí posuzovatel Petr Matoušek „autorky vytvářejí dojem nějaké skupiny lidí, kteří ubytovny sami vyhledávají jako bydlení výhodné. V tomto vymezování hranic skupiny se objevují stereotypy jako je například etnická příslušnost, problémy s dodržováním pořádku, platební neschopnost... Udržují tak diskriminační a stigmatizující principy dělení na MY a Oni, které obsahuje velké množství předsudků.“

Recenzentka Olga Šmídová se vyjádřila k etickým problémům následovně: „Autoři hájí oprávněnost i těch forem a praktik majitelů a správců ubytoven, které jsou nejen neetické, ale které evidentně porušují občanská a lidská práva ubytovaných a technické stavebně-provozní normy. Řadu vysloveně diskriminačních praktik, jako neustálý dohled kamer na chodbách a společných prostorách, omezení návštěv, neplacenou práci nájemců, absenci řádné nájemní smlouvy a dobu obvyklou, která by skutečně zajistila práva nájemců k užívání pokoje či bytu a zamezila libovůli či zvlí majitelů, hodnotí autoři jako normální anebo dokonce prospěšné pro tyto kulturně „nekompetentní“ osoby. Nereflektují, že tyto praktiky pronajímatelů, často na hraně práva, tuto mnohdy nižší kompetenci (anebo nouzi) lidí zneužívají a de facto tyto lidi v ní udržují, místo aby ji zvyšovali a kultivovali jejich schopnost obhajovat a vymáhat svá práva.“

Co se týče adekvátnosti závěrů studie, jedním z problémů je jednostrannost, kterou artikuluje posuzovatelka Hedvika Novotná: „Závěrečná zpráva tedy nevypráví o ničem jiném než o zkušenosti šesti

provozovatelů s provozováním sedmi ubytoven. Závěry analýzy stran sociálních kompetencí obyvatel ubytoven, důvodů ubytování, adekvátnosti obývaného prostoru potřebám ubytovaných atp. jsou tedy vzhledem k charakteru provedeného šetření zcela irelevantní.“ Krucialním problémem je to, že závěry se nekryjí s představenými daty, nejsou jimi podpořeny a v některých případech dokonce představená data závěry činěné v analýze přímo vyvracejí.

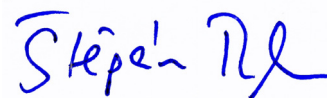
Vážený pane ministře, vážená paní ministryně, rádi bychom Vás podpořili při přípravě politik sociálního bydlení, aktuálně při řešení úkolu „návrh komplexního řešení sociálního bydlení s využitím institutu tzv. bytové nouze“, který Vaším resortům ukládá Koncepci bydlení ČR do roku 2020. Vaším cílem by mělo být zajistit kvalitní, cenově dostupné a nesegregované bydlení všem, kteří nejsou schopni zajistit si ho vlastními silami. Cesta pro splnění tohoto cíle byla již několikrát v minulosti odbornou veřejností jasně naznačena, naposledy v původním znění Strategie boje proti sociálnímu vyloučení pro roky 2011-2015, od kterého však bylo bohužel upuštěno. Cestou je urychlené přijetí zákona o sociálním bydlení, který bude definovat standard kvality tohoto bydlení a také legislativní zakotvení povinnosti obcí plánovat a garantovat pro své občany kapacity sociálního bydlení. Bydlet samostatně může s adekvátní podporou každý, jak ukazují výzkumy z oblasti deinstitucionalizace ústavní péče.

Vítáme snahu Vašich ministerstev zakládat politiku sociálního bydlení na výzkumných zjištěních, stejně jako je tomu v zahraničí. Pro sociálněvědní výzkum existují široce přijímaná kritéria kvality a postupy jejího ověřování. Výše zmíněná analýza jednoznačně těmto kritériím nevyhovuje, již nyní je však k tématu k dispozici celá řada kvalitních odborných studií. Žádáme Vás, abyste při přípravě politiky sociálního bydlení vzali výsledky sociálních výzkumů na vědomí. Dále Vás žádáme, abyste při zadávání dalších výzkumů dbali na dodržování etických standardů a standardů vědecké práce. Nabízíme Vám v tomto ohledu podporu našich organizací, pracovišť a asociací včetně konkrétní spolupráce na tvorbě relevantních podkladů k Vašemu rozhodování.

V Praze a Bruselu dne 29. 3. 2013

FEANTSA, the European Federation of
National Organisations working with the
Homeless zastoupená ředitelem Freekem
Spinnewijnem

Štěpán Ripka
doktorand FHS UK, koordinátor výzvy
U velké skály 16, Praha 8
e-mail: stepanripka@gmail.com

Ke dni podání 29.3. 2013 dopis podepsaly následující instituce a osoby:

Centrum aplikované antropologie a terénního výzkumu KSA FF ZČU zastoupené Mgr. Tomášem Hirtem, Ph. D.

Česká asociace pro sociální antropologii zastoupená tajemníkem Mgr. Martinem Heřmanským, Ph.D.

ELIM, křesťanská společnost pro evangelizaci a diakonii Vsetín, o. s. zastoupený Ing. Jiřím Růžičkou

Mgr. Petra Ezzedine, Ph. D., Katedra obecné antropologie FHS UK

PhDr. Eva Dragomirecká, PhD., vedoucí Katedry sociální práce FF UK

Katedra sociální politiky a sociální práce, FSS MU v Brně zastoupená doc. PhDr. Jiřím Winklerem, Ph.D.

Katedra sociální práce FFS OU zastoupená Mgr. Marií Špiláčkovou, Ph. D.

Katedra sociálních věd FF UPa zastoupená vedoucím PhDr. Michalem Tošnerem, Ph.D.

Prof. PhDr. Martin Potůček, CSc. MSc., vyučuje veřejnou a sociální politiku na Fakultě sociálních věd UK

Sdružení azylových domů v ČR, o.s. zastoupené ředitelkou Mgr. Dominikou Najvert

Společenskovědní modul FHS UK zastoupený vedoucí Mgr. Hedvikou Novotnou

Seznam recenzentů:

Mgr. Michala Baslová (CAAT při KSA FF ZČU)

Mgr. Petr Kučera (PřF UK)

Mgr. Alexander Mušinka, PhD. (URŠ Prešovská Univerzita)

Mgr. Hedvika Novotná (FHS UK)

Mgr. Štěpán Ripka (FHS UK)

PhDr. Olga Šmídová-Matoušová Ph.D. (FHS UK, FSV UK)

Mrg. Ondřej Špaček (FHS UK, FSV UK)

Mgr. Kateřina Vojtíšková (SOU AV ČR, FSV UK)